

čnim igrama« i aktivnosti onih koji se jezikom služe. Potrebno je reći da je Wittgenstein u *Tractatusu* i u *Filozofskim istraživanjima* jezik shvatio kao »aktivnost« koja se u *Tractatusu* očituje u »logičnim operacijama«, a u *Filozofskim istraživanjima* u »jezičnim igrama«.

Istraživajući Wittgensteinovu »teoriju značenja«, Macan iznosi sintezu Wittgensteinove misli. Tu sintezu nije bilo lako postići jer je Wittgenstein cjelokupni svoj filozofski sistem izložio u fragmentima. Macanove interpretacije Wittgensteinove filozofije utemeljene su i bacaju novo svjetlo na cjelokupno njegovo djelo. Da bi provjerio utemeljenje svojih vlastitih interpretacija, Macan uzima u obzir i bogatu literaturu koja je napisana o Wittgensteinu. Usredotočujući svoj interes na Wittgensteinovu »teoriju značenja«, Macan ulazi u bit Wittgensteinovog filozofskog sistema. Problematika »značenja« nije bila strana filozofskoj tradiciji, ona je bila poznata već i Sokratu. Može se s pravom reći da su toj problematici sistematski prišli u novijoj filozofiji J. S. Mill, Frege, Russell i Carnap.

Macan kontinuirano prati Wittgensteinov razvoj »teorije značenja« u *Tractatusu* i u *Filozofskim istraživanjima* da bi pokazao ne samo koliko se Wittgenstein u svojim razmišljanjima razvijao, nego prije svega zato da bi konstatirao pomake koji su se dogodili unutar same »teorije značenja«. Za poznavanje Wittgensteinove »teorije značenja« potrebna su određena predznanja vezana naročito za poznavanje Fregeove i Russellove logike i matematike.

Macan se ne zadržava samo na analizi teksta, nego Wittgensteinovu misao razvija dalje, stavljajući ju u određene korelacije, koje samoj »teoriji značenja« daju potrebnu jasnoću i utemeljenost. Izostavljeni su ontološki i etički problemi, da bi što bolje došla do izražaja logika jezika, koja je od presudne važnosti za »teoriju značenja«.

Macan je uspio u ovom radu pokazati da je Wittgensteinova »teorija značenja« ne samo razjasnila neke filozofske probleme, nego je kritikom jezika modernoj logici postavila nove temelje.

Knjiga Ivana Macana *Wittgensteinova teorija značenja*, uz knjigu Hede Festini *Uvod u čitanje Ludwiga Wittgensteina*, poslužit će našoj javnosti da bi bolje razumjela Wittgensteinovu filozofiju.

Josip Oslić

Stjepan Baloban, (uredio), *Zbor hrvatskih vjernika laika*, Zagreb, 16.–18. listopada 1992., Glas Koncila – Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1993., str. 238.

Već i površan pregled knjige »Zbor hrvatskih vjernika laika« budi znatiželju i izaziva radoznalost kod čitatelja. Zbornik je svojevrsna zbirka predavanja održanih na zboru katoličkih laika i svećenika pod geslom 'mjesto i sudjelovanje laika u kršćanskom i crkvenom životu u Hrvatskoj'.

Uređivač zbornika, prof. dr. Stjepan Baloban, na sebi svojstven način, čitljivim i laganim stilom, približava čitatelju cjelokupnu problematiku vrednovanja dosadašnjeg shvaćanja uloge katoličkih laika u životu Crkve u Hrvata. U izvrsnom i iscrpnom Uvodu (str. 7–14) autor znalacki obrazlaže razloge koji su potaknuli održavanje Zbora vjernika laika kao i svrhu koja se željela postignuti ovim Zborom. Od razloga navode se, velike promjene koje se događaju u Europi od 1989. do 1991. godine (str. 8) i želja da se potpunije istraži dosadašnje zborovanje laika u Hrvatskoj (str. 9). Prvotnu svrhu zborovanja autor odre-

duje kao 'izazov' ili 'provokaciju' (str. 10), kako sudionicima Zbora tako i cjelokupnoj laičkoj i crkvenoj javnosti u Hrvatskoj, da se više posveti proučavanju poznavanja uloge laika u Crkvenoj zajednici i odnosa crkvenih struktura prema djelovanju laika u životu Crkve.

Nakon Programa Zborovanja (str. 17 do 20), slijede pozdravi upućeni sudionicima Zbora od kardinala Franje Kuharića, biskupa Josipa Bozanića, apostolskog nuncija Giulia Einaudia, brzobjava sudionika Svetom Ocu Ivanu Pavlu II. i odgovor na brzobjav iz Vatikana (str. 21–31). Slijedi popis predavača (str. 33–36).

Nakon ovoga 'pripravnog-uvodnog' dijela, slijedi središnji dio »Popis predavača« (str. 37–152). To je blok predavanja održanih na Zboru. Autor ih iznosi kronološkim redom, onako kako su održana, i ne nastoji toliko na njihovom povezivanju u jedinstvenu cjelinu, već poštuje 'posebnost' i 'cjelovitost' svakog predavača.

U predavanju *Vjernik laik prema 'Christifideles laici'* (Josip Baloban) (str. 37–57) iznosi se svojevrсна odrednica poziva i poslanja laika u Crkvi prema Apostolskoj pobudnici 'Christifideles laici'. Potonja je razdjelnica starog i novog shvaćanja mjesta, uloge i poslanja laika u životu cijele Crkve. Dok je klerikalni način razmišljanja pridavao laicima više pasivnu ulogu u crkvenom životu, novo shvaćanje ih određuje kao sastavne i zauzete članove Crkve polazeći od Evandjelja koje sve ljude (a ne samo svećenike, biskupe i redovnike) poziva na zauzeto »osvajanje Kraljevstva Božjega« a što je u duhu otačke vizije Crkve kao zajednice krštenih u Kristu« (str. 39).

U predavanju pod naslovom »Vjernik laik u životu mjesne Crkve« (str. 58–68), Bono Zvonimir Šagi, jednostavnim i razumljivim jezikom, izlaže i tumači mjesto i ulogu vjernika u mjesnoj crkvi tj. u njezi-

noj temeljnoj strukturi, u župnoj zajednici. Polazi od činjenice »da je Crkva misterij zajedništva« (str. 59), imanentno i transcendentno zajedno, čime je određeno mjesto i poslanje svih vjernika u Crkvi. To svoje mjesto trebaju potražiti najprije u mjesnoj crkvi, u župi. Na istoj je liniji i predavanje Župna zajednica – posebno mjesto laičkog apostolata' (Luka Štilinović) (str. 75–85). Autor razmišlja o stanju laika u stvarnim prilikama 'rastuće indiferentnosti' a u okruženju događanja u Hrvatskoj, Bosni, Hercegovini, Srijemu... posljednjih godina. Na primjerima i iskustvima određene župne zajednice, predavač donosi konkretne oblike djelovanja laika u župi kao npr. biblijsko, obiteljsko, karitativno, liturgijsko... (str. 80–81).

U kratkom ali jednako važnom predavanju 'Obitelj – crkva u malom' (str. 69 do 74), Anđelko Lončar, razvija misao o obitelji kao 'kućnoj Crkvi' i samim time i o mjestu i ulozi njezinih članova. 'Kućna Crkva' je prva i temeljna zajednica u kojoj se živi iskustvo vjere koje se zatim treba prenijeti i na mjesnu i opću Crkvu. Obitelj je u žarištu razmišljanja i u predavanju 'Obitelj – prvo mjesto društvenog zalaganja', Zvezdane Znidarić-Begović (str. 102–105) koja, imajući pred očima situaciju u hrvatskom društvu, iznosi mišljenje kako je obitelj prva zajednica u kojoj se uči živjeti 'jedni za druge i jedni s drugima' (str. 102). Stoga je hitna obveza cijele društvene zajednice pomagati obitelj da tu svoju temeljnu zadaću ispuni. Uz obitelj i škola, osobito poslije oslobođenja, je postala mjesto »testiranja« zrelosti vjernika laika s obzirom na vjerodostojno življenje njihovog poslanja, a o čemu je riječ u predavanju 'Vjernik laik u katehizaciji' Lujize Milodanović (str. 82–85).

Milan Šimunović u predavanju 'Vjernik laik u službi čovjeka i društva' (str. 86–95) promatra vjernika laika kroz posla-

nje Crkve. Budući je potonja 'služiteljica ljudi' jednako tako i vjernici laici imaju poslanje služenja čovjeku shvaćenom kao »središnjoj vrijednosti« (str. 87) koja svoj izvor i utok nalazi u Bogu. Snagom toga i takvoga sveopćeg služenja čovjeku, vjernici laici su upućeni na zauzeto sudjelovanje u svim vidovima društvenog života, na zauzimanje 'u preobrazbi svega ljudskoga' (str. 88). Stvarno to znači odgovorno sudjelovanje u političkom, gospodarskom, kulturnom životu društva. Takvo odgovorno sudjelovanje traži i od crkvenih struktura i od samih vjernika laika odgajanje za 'duh samoinicijative i dobrovoljnosti' (str. 94) tj. vjerodostojno življenje svoje ljubavi prema Bogu i bratu čovjeku.

Laik vjernik je pozvan na svetost i to na sveopćem planu. Preobrazbom samoga sebe i društva u kojemu živi doprinosi i posvećivanju sveopćeg ljudskog roda. Zbog toga je 'laik – svetost u svijetu', kako to u istoimenom predavanju iznosi Stella Tamhina (str. 96–101). Prelazeći na prilike u Hrvatskoj, autor naglašava povećanu potrebu ostvarivanja 'osobne svetosti i preobrazbe društva' (str. 101) budući je potonje izloženo novim izazovima i napaštima vremena u kojem živimo.

U kratkom predavanju 'Odgovornost i solidarnost' (str. 106–110), Miroslav Jelić razmišlja o poslanju i ulozi laika vjernika pod vidikom odgovornosti i solidarnosti ukoliko one čine »bitan način kršćanskog življenja« (str. 106).

Izlaganje Krešimira Severa 'Rad i sindikati' (str. 111–120) čini cjelinu za sebe. Djelovanje vjernika laika se promatra u dinamičkom odnosu rada i sindikata. Radom čovjek vrši svoju ljudsku i kršćansku dužnost, a kroz sindikalno udruživanje bori se za što veću društvenu pravdu (str. 113). Dakle briga je sindikata 'opće dobro' cijeloga društva, koje tako postaje kriterij opravdanosti ili neopravdanosti uporabe

oblika borbe (štrajk!) u postizanju svrhe. Autor upozorava na moguća zastranjenja i opasnosti u koje sindikati mogu upasti (str. 116–117) i tako se pretvoriti u svoju suprotnost.

Predavač Drago Šimundža (»Novo doba katoličkih vjerničkih organizacija«, str. 121–137) uvjerljivom rječitošću govori o »razložitosti i potrebi pokretanja katoličkih vjerničkih organizacija«, u Hrvatskoj, »u kojima bi svjetovni vjernici-laici na nov način posvijestili te organizirano i javno vršili svoje kršćansko poslanje u promijenjenim prilikama...« (str. 121). Nakon analize povijesnih prilika i religioznih potreba čovjeka (str. 124), autor rasčlanjuje novonastalu situaciju u Hrvatskoj i zaključuje da je upravo to i takvo demokratsko okruženje – sloboda, natjecanje, akcija (str. 126) – izazov našoj Crkvi (narod Božji / hijerarhija) i zahtjev za osnivanjem novih organizacija kroz koje ćemo se boriti za poštivanjem 'duhovnih, moralnih, etičkih i religioznih načela i vrednota' u osobnom, obiteljskom i društvenom životu (str. 126). U daljnjem izlaganju riječ je o vrstama vjerničkih društava (str. 128), nužnosti njihovog pokretanja (str. 129–132), odgovornosti i suradnji (str. 134). Pri samom kraju izlaganja autor podsjeća sve vjernike na njihov poziv i cilj »aktualizirati i ostvariti Kristovo poslanje u našem prostoru i vremenu« (str. 136).

Željko Mardešić u kratkom predavanju pod naslovom »Tipovi laičkog okupljanja« (str. 138–143), sažeto i znalački, opisuje vrste »povijesnih susreta vjernika sa svijetom« (str. 138) i napose izdvaja župnu zajednicu, bazične skupine teologije oslobođenja (str. 140), skupine radikalne kristijanizacije svijeta (str. 141) i skupine radikalne osobne kristijanizacije (str. 142). Dobro poznavajući našu domaću stvarnost, autor, koji preporuča promicanje svih nabrajenih oblika susreta, na poseban način

ističe vrijednost i važnost župe kao mjesta dijaloga između vjernika i svijeta (139).

Slijedi povijesni 'Pregled katoličkih svjetovnih organizacija u Hrvatskoj do konca II. svjetskog rata' Lava Znidarčića (str. 144–152). Nakon čitanja ovog članka, čitatelju se nameće utješan, ali i izazovan, zaključak da Hrvatska ima tradiciju svjetovnih katoličkih organizacija i da baš zbog toga i danas treba s većim zanosom nastaviti započeto. Danas u Hrvatskoj djeluje 22 vjernička društva i pokreta o čemu je riječ u 'Predstavljanje vjerničkih društava, pokreta i skupina' (str. 153–199).

U 'Izvaci iz diskusije' (str. 201–222) bili su dotaknuti problemi i pitanja iz predavanja. Većina sudionika u diskusiji smatra ovakav skup dobrodošlim i to, prije svega, zbog stvorenog demokratskog i slobodnog ozračja koje daje mogućnost i potiče na sučeljavanje ideja, pronalazjenja novih oblika djelovanja vjernika laika u stvarnom društvu.

Pri kraju u knjizi se nalaze prilozi: 'Iz propovijedi kardinala Kuharića' (str. 223–225), zaključna riječ mons. Josipa Bozanića (str. 226–227), 'Kronika' (str. 228–234), i na koncu 'Poruka Zbora hrvatskih vjernika laika, Zagreb 1996' (str. 235–236).

Što reći o samoj knjizi Zbornika? Prije svega nužno je bilo da se izda kako bi i sudionicima Zbora i ostalom čitateljstvu, na jednom mjestu, zorno približila pitanja, probleme, prijedloge i moguća rješenja u životu, radu i poslovanju vjernika laika. Jednako tako, pomaže Crkvi da više potiče i promiče poslanje laika vjernika. Sve to imamo zahvaljujući požrtvornosti i ustrajnom radu prof. dr. Stjepana Balobana koji je knjigu uredio. Ozbiljnih prigovora ne bih imao, osim pripomene da ubuduće treba pripaziti na hrvatski jezik.

Stoga knjigu – Zbornik preporučujem osobito onima koji žele svoj poziv i po-

slanje u Crkvi i društvu bolje upoznati i dosljedno živjeti.

Josip Jelenić

Stjepan Baloban, (uredio), *Crkva, demokracija, opće dobro u Hrvatskoj*. »Studijski dani« hrvatskih vjernika laika, Zagreb, 31. III. – 1. IV. 1995., Glas koncila, Zagreb 1995., str. 209.

Ova knjiga-zbornik je svojevrsna 'pisana isprava' o svemu onome što se događalo tijekom Studijskih dana drugog zborovanja (prvo zborovanje vjernika laika dogodilo se 1992. godine!) vjernika laika i istodobno drugi Zbornik-knjiga u nizu koji će se nadamo se nastaviti. Uređivač, i ovaj puta prof. dr. Stjepan Baloban, potrudio se da sve bogatstvo misli i razgovora na zborovanju bude pristupačno svima koji žele i hoće velikodušnije živjeti svoje kršćansko poslanje u društvu i Crkvi.

Zbornik započinje Predgovorom (str. 5) biskupa Bozanića koji ističe aktualnost i potrebu za takvim okupljanjem. Slijedi opširan Uvod (str. 7–17) prof. Balobana koji je svojevrsan 'sažetak' događanja na zborovanju: podsjećanje na zborovanje iz 1992. godine, razlozi i potreba za novim okupljanjem, teme o kojima će biti riječi i poziv na zauzetije sudjelovanje u navještanju Isusa Krista. Slijede Program (str. 19 do 22), Pozdrav kard. Kuharića (str. 23–26), biskupa Bozanića (str. 27–29), gospođe Ane Tunjić-Čaleta (str. 30–31), Brzjavni kard. Kuharića Ivanu Pavlu II. i kard. Pironiju, predsjedniku Papinskog vijeća za laike i odgovori na iste brzjave iz Vatikana na latinskom s prijevodom na hrvatski jezik (str. 32–37).